

RFD
Dir. S
Afd. L

Autour: Taake de Jong
Paraaf Dir. S.:

Notitie nr. 1
Datum: 6 juni 1977
Bestemd voor:
Onderzoekberaad
Afdeling
Mansuth
Heckman
Autour: 5 x

W

Onderwerp: Verslag tweede fase fundamenteel onderzoek
milieudifferentiatie.

Doel: Verslaggeving aan het onderzoekberaad.

Inleiding.

Overeenkomstig de onderzoekopdracht van het fundamenteel onderzoek milieudifferentiatie (van Donselaar 1976/9, bijlage, pag. 10) is op de eerste fase van dit onderzoek (waarvan in mijn notities 1977/4 en 1977/5, bijlage bij van Donselaar 1977/7 verslag is gedaan), een tweede fase gevolgd die geacht werd te beginnen op 24 februari 1977, en in principe is geëindigd op 1 juni 1977.

In de eerste, hypothesevormende, fase, waarin de structuur van het uiteindelijke verslag tot stand moest komen, was, zoals in de notitie van van Donselaar (1977/7) en mijn verslag (1977/4, pag.1) reeds te lezen stond, een onderdeel, de functionele differentiatie, nog niet afgesloten.

Dit onderdeel, dat de voornaamste sociale aspecten van de milieudifferentiatie, hun samenhang en hun naamgeving behandelt, heb ik pas afgesloten nadat ik een aantal gesprekken met terzake kundigen had gevoerd die als zodanig tot de tweede fase van het onderzoek, de toetsing van de resultaten van de eerste fase aan de mening van bevoegde personen uit de sfeer van wetenschap en beleid, behoren.

Het onderwerp van de functionele differentiatie, dat in de eerste fase nog slechts bestond uit mijn notitie "De differentiatie van het wonen en de oikos, I." (1977/1), is nu uitgebreid met mijn notities 1977/7 en 1977/8, onder dezelfde titel, II en III.

In het totaal beslaan deze notities, en daarmee het onderwerp van de functionele differentiatie, 64 pagina's, ongeveer éénderde van het totaal.

Deze stukken, die in de maand mei geschreven werden, zijn nog niet op hun waarde getoetst aan de mening van bevoegde personen, met name enkele leden van de afdeling O, Dr. Saal van de Universiteit van Groningen en Prof. Dr. Berting van de Economische Hogeschool te Rotterdam, die zich allen bij vorige gesprekken bereid verklaarden dit onderwerp kritisch te willen begeleiden en de betreffende stukken te willen doorlezen.

Behalve deze gesprekken moeten nog besprekingen met de PPD-Zuid-Holland gevoerd worden (ondanks vertraging van de zijde van de PPD, achtte de PPD dit contact alsnog nuttig), die in feite tot de tweede fase van het onderzoek behoren.

Uitgesonderd deze uitlopers, kan de tweede fase van het fundamenteel onderzoek milieudifferentiatie als afgesloten worden beschouwd, en wordt daarover in het volgende in het kort verslag gedaan.

De tweede fase van het onderzoek.

Het verslag van de eerste fase fundamenteel onderzoek Milieudifferentiatie (de Jong 1977/4 en 1977/5) is, behalve binnen de directie S, verspreid over ca. 30 personen binnen en buiten de RPD, en onderwerp van persoonlijke gesprekken geweest tussen mij en de lezers van het verslag. De tweede fase werd geacht te beginnen met de "Grote S"-vergadering op 24 februari 1977, waarbij ik een uitgebreide toelichting gaf op dit verslag voor de leden van directie S.

De op deze vergadering volgende gesprekken dienden een tweeledig doel: enerzijds informatie geven over het onderzoek, anderzijds kritiek en suggesties ontvangen ten einde die te kunnen verwerken in het uiteindelijke rapport. Dit laatste doel gold in het bijzonder de uitwerking van het begrip functionele differentiatie, waarover ik literatuursuggesties verzamelde en mij van de gesuggereerde - veelal sociologische - literatuur op de hoogte stelde.

Het de volgende personen heb ik in het kader van de tweede fase gesprekken gevoerd:

Amseltonk	drs. N.J.A.W.Th. van	(RPD-SWO)
Bakker	Prof. dr. R.	(RU-Gron.)
Ban	ir. J.P.A. van den	(RPD-LI)
Beenhakker	ir. A.J.	(PPD-Zeel.)
Berends	ir. J.H.D.	(RPD-SV)
Berting	Prof. dr. J.	(IEH-Rott.)
Bos	ir. C.G.	(PPD-Friesl.)
Brandes	ir. E.	(RPD-SV)
Comijs	ir. J.	(RPD-SV)
Dam	drs. J.B.Th. van	(RPD-SDO)
Dauvellier	ir. P.L.	(RPD-M)
Dernison	drs. A.H.	(RPD-SDO)
Dooren	Prof.dr.H. van	(TH-Delft)
Engelsdorp-Gastelaars,	drs. R. van	(GU-Ass.)
Fit	drs. J.P.J.	(RPD-SEC)
Harn	ir. H.H. de	(RPD-LV)
Heide	dr. H. ter	(RPD-SEO)
Huis	ir. G. van	(RPD-LV)
Jonge	dr. D. de	(TH-Delft)
Kamphuis	ir. H.W.	(RPD-LV)
Kruyt	Prof. dr. C.S.	(TH-Delft)
Kuyken	ir. F.E.	(RPD-S)
Lambrechtsen	ir. J.R.	(RPD-SV)
Leeflang	ir. H.	(RPD-SV)
Maaijkens	ir. H.J.M.	(RPD-LV)
Messuth	ir. G.A.	(RPD-S)
Pennink	Prof. ir. P.K.A.	(TH-Delft)
Pijpen	drs. F. van	(RPD-AZ)
Saal	dr. C.D.	(RU-Gron.)
Schenk	ir. D.C.B.	(RPD-LV)
Schoof	drs. D.J.W.	(RPD-LI)
Star-Rienkema	drs. T.G. van de	(RPD-SWO)
Sterringa	G.	(RPD-SWO)
Tieks	drs. W.H.C.	(PPD-Friesl.)
Volker	ir. C.K.	(RPD-SDO)
Volmer	ing. J.H.G.	(RPD-S)
Wijers	Prof. ir. L.	(RPD-S)
Witsen	mr. J.	(RPD-AZ)
Wychers	ing. G.J.	(RPD-LV)

Bij de evaluatie van de kritiek en de suggesties die bij deze gesprekken naar voren kwamen, sprongen - naast tal van waardevolle detailopmerkingen - twee punten vooral in het oog:

- 1 Men had dikwijls moeite de opbouw van het onderzoek, de samenhang en de volgorde van de onderdelen van het verslag te begrijpen.
- 2 Men voelde een gebrek aan sociale oriëntatie, en een te zeer op het individu geöriënteerde, psychologiserende motiveringsvorm van de milieudifferentiatie.

Beide punten zal ik wat uitgebreider aan de orde laten komen.

ad 1: Doordat het verslag van de eerste fase wat nonchalant omgaat met de logische volgorde die in de eerste fase zelf wél gevolgd is, is de opbouw van het betoog daarin inderdaad niet duidelijk, mede omdat het begrip functionele differentiatie aan het einde van de eerste fase nog niet diepgaand was uitgewerkt. Bovendien miste in een deel van de verspreide oplage de cruciale bladzijde 10 van het eerste deel van het verslag, waar het begrip structurele differentiatie wordt ingeleid, zodat in feite alleen de begrippen morfologische differentiatie, identiteit en perceptie aan de lezer duidelijk konden worden.

Behalve deze onvolkomenheden van het verslag, was er meer diepgaande kritiek te beluisteren op de logische volgorde die ik in dit onderzoek vanaf het begin heb aangehouden: wát kan er differentiëren, hóe kan het differentiëren, en waarom zouden wij het willen laten differentiëren. Veel lezers zouden eerst een motivering voor milieudifferentiatie willen horen, alvorens op het wat en hoe wordt ingegaan, terwijl ik de redenering wil volgen, dat men eerst op de hoogte moet zijn van de alternatieven van milieudifferentiatie (milieudifferentiatie bestond reeds vóórdat de mens bestond) alvorens men kan kiezen.

Wij komen hierbij direkt in aanraking met de vraag welke pretenties het onderzoek primair heeft: technisch-wetenschappelijke of empirisch-wetenschappelijke. De technicus, gepreoccupeerd met de middelen en de mogelijkheden, wil eerst laten zien wat de mogelijkheden zijn, alvorens hij de gebruiker de keuze laat, terwijl de empiricus, gepreoccupeerd met waarden, verwachtingen en doeleinden, veeleer de wenselijkheden wil formuleren vóórdat naar de mogelijkheden wordt gezocht.

Het is nu duidelijk dat de door mij gekozen - en om verschillende redenen bewuster dan ooit gehandhaafde - volgorde, in de inleiding van het eindrapport expliciet gemotiveerd moet worden.

Een deel van deze motivering is reeds te vinden in mijn notitie 1977/6: "Een uiteindelijke indeling van het fundamenteel onderzoek milieudifferentiatie." (op 27 april 1977 besproken met Prof. Wijers en de begeleidingscommissie), het resterende gedeelte moet in de derde fase worden aangevuld. Op de details van deze motivering zal ik in dit verslag niet nader ingaan.

ad 2: Het vermeende gebrek aan sociale oriëntatie is geheel te verklaren uit de, aan het einde van de eerste fase nog niet voltooide, uitwerking van het onderdeel "functionele differentiatie".

In dit onderdeel - reeds in de inleiding genoemd - wordt de functie van milieudifferentiatie voor mens en samenleving en de werking van de sociale differentiatie op de milieudifferentiatie fundamenteel geanalyseerd en in een terminologisch verband geplaatst.

Uit t.1 van gesprekken bleek talkens weer, dat het begrip functie hier op twee tegengestelde wijzen kan worden opgevat, die tot geheel verschillende redeneringen aanleiding geven.

Enerzijds kan men de functie van het geheel voor zijn delen bedoelen (bijvoorbeeld de functie van de maatschappij voor het individu), dan spreken we van een "anascopische functie", anderzijds kan men, zoals over het algemeen bedoeld wordt door de functionalisten, het functiebegrip in "katascopische" zin bedoelen, en dan heeft men het over de functie van de delen in een groter geheel (bijvoorbeeld de functie van individuen of groepen in de samenleving als geheel).

Het planologische functiebegrip is ten aanzien van dit onderscheid dualistisch: elke ruimtelijke ingreep heeft functies zowel voor individuen als voor de samenleving als geheel.

Het de functionele differentiatie van het milieu kan men nu enerzijds bedoelen de verscheidenheid aan vormen van behoeftenbevrediging, situaties, gedragsalternatieven die het milieu kan bieden, anderzijds de wijze waarop in het omgevingsysteem de (autonoom gedachte) sociale differentiatie van de maatschappij als geheel zich weerspiegelt. Beide uitgangspunten zijn legitiem, en kunnen tot bruikbare analyses leiden van de functionele milieu-differentiatie.

Beide opvattingen heb ik derhalve naar hun consequenties uitgewerkt in de paragrafen "Milieudifferentiatie in het perspectief van een anascopisch functiebegrip" en "Milieudifferentiatie in het perspectief van een katascopisch functiebegrip" van mijn notities 1977/7 en 1977/8.

Ten slotte heb ik, met de speciaal daartoe opnieuw gedefiniëerde begrippen "populatie" en "habitat" een dualistisch functiebegrip ontwikkeld waarmee de functionele milieudifferentiatie een geheel eigen gezicht krijgt in het spanningsveld tussen activiteiten (van de populatie) en voorzieningen (in de habitat).

Dit laatste vindt zijn weerslag in de paragraaf "Milieudifferentiatie in het perspectief van een dualistisch functiebegrip", van mijn notitie 1977/8.

De derde fase van het onderzoek.

In principe zou men met de laatstgenoemde notities het onderzoek als afgerond kunnen beschouwen. De resultaten zijn vastgelegd in een twaalfstal notities, die gebundeld een totaal-oversicht kunnen bieden van de fundamentele problemen die met het begrip milieudifferentiatie samenhangen. Op grond van vooral het begrip structurele differentiatie als relationeel begrip tussen morfologische en functionele differentiatie, én op grond van wat gezegd is omtrent het noodzakelijke onderscheid naar schaalniveaus, kan nu op velerlei gebied toegepast onderzoek milieudifferentiatie worden geïnitieerd.

Toch is een laatste ordening van het materiaal, het schrappen van bij nader inzien minder relevante onderdelen en het toevoegen van elementen die aan de samenhang van het geheel ten goede komen, gewenst, en als zodanig was dan ook de derde fase van het onderzoek: "het opmaken van de uiteindelijke versie van het verslag", bedoeld.

Voor deze taak rest mij nog twee maanden tijd binnen de periode die is afgesproken.

Hoewel de tijd daarvoor beperkt is, stel ik mij deze laatste fase als volgt voor.

Het geheel wordt door de auteur zelf opnieuw zodanig met correcties en aanvullingen uitgetypt, dat het manuscript geen bewerking meer behoeft voor een eventuele vermenigvuldiging in offset.

Daarmee wordt een laatste redactie gecombineerd met een afstemming van tekst, figuren en totale lay-out op elkaar, zodat een snelle verspreiding, op welke wijze dan ook, na de afsluiting van het onderzoek (streefdatum: 31 juli 1977) tot de mogelijkheden behoort, en in elk geval, wanneer tot één of andere vorm van vermenigvuldiging wordt besloten, een arbeidsgang wordt bespaard.

De inhoud van het eindrapport zal, zoals zich dat nu laat aanzien, deze vorm hebben:

- 1 Inleiding
  - 2 Probleemstelling
  - 3 Wetenschapstheoretische en methodologische uitgangspunten
  - 4 Het begrip milieudifferentiatie
  - 5 Schaalgelede milieuv variabelen met voorbeelden
  - 6 Morfologische milieudifferentiatie
  - 7 Structurele milieudifferentiatie
  - 8 Mensoecologische condities
  - 9 Functionele milieudifferentiatie I
  - 10 Functionele milieudifferentiatie II
  - 11 Identiteit
  - 12 De wenselijkheid van milieudifferentiatie
  - 13 Conclusie
  - 14 Summary (in de Engelse taal)
- Literatuuropgave
Verklarende lijst van gebruikte begrippen.

Voor een nadere toelichting op deze inhoudsopgave verwijs ik naar mijn notitie 1/77/6: "Een uiteindelijke indeling van het fundamenteel onderzoek milieudifferentiatie."

Het ontwikkelde begrippenstelsel is op velerlei gebied van het nationale ruimtelijke beleid toepasbaar, al is het niet noodzakelijk ook op ál deze gebieden nuttig: voor een aantal gebieden verwacht ik zeer goede toepassingsmogelijkheden.

Hoewel gedurende de tweede fase van het onderzoek tal van medewerkers van de RPD enigszins vertrouwd gerackt zijn met de begrippen en de analyses van het fundamenteel onderzoek milieudifferentiatie, en in staat kunnen worden geacht, met name de uitwerking van het begrip structurele differentiatie, dit op hun eigen terrein toe te passen, is het de vraag of zij, ook na het verschijnen van het eindrapport, de tijd zullen hebben, en de moeite zullen nemen, deze vormen van toepassing te exploreren.

Met het oog hierop wil ik het onderzoekberaad binnenkort een voorstel doen toekomen voor een "Toegepast onderzoek milieudifferentiatie". Gezien de omstandigheid dat ik tegen verwachting nog een jaar langer in Zuid-Holland woonachtig zal zijn, stel ik mij gaarne voor de uitvoering van een dergelijk onderzoek beschikbaar. Echter, ook wanneer het onderzoekberaad niet tot een opdracht aan mij persoonlijk zou willen besluiten, kan een dergelijk voorstel nuttig zijn om in onderdelen als suggestie of onderzoekopdracht te worden uitbesteed aan verschillende medewerkers van de RPD.